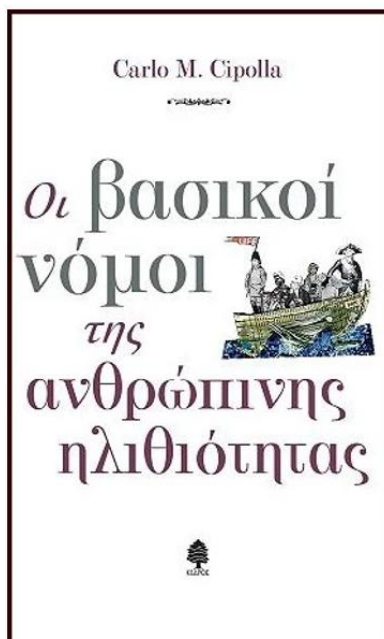

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΗΛΙΘΙΟΤΗΤΑΣ

Οι πέντε νόμοι τής ανθρώπινης ηλιθιότητας όπως τους ανέλυσε το 1976 στο δημοφιλέστερο βιβλίο του ο καθηγητής Οικονομικής Ιστορίας Κάρλο Τσιπόλα.

Σημαντικοί επιστήμονες κινδυνεύουν μερικές φορές να γίνουν γνωστοί για μια δημοφιλή δημοσίευσή τους η οποία δεν είχε στενή σχέση με την επιστήμη τους. Ο Ιταλός Κάρλο Τσιπόλα (1922-2000), διάσημος καθηγητής τού Μπέρκλεϊ, δημοσίευσε σημαντικά βιβλία Οικονομικής Ιστορίας, αλλά κανένα από αυτά δεν είχε τη διάδοση του δοκιμίου του Οι βασικοί νόμοι τής ανθρώπινης ηλιθιότητας (1976). Κατά τον Τσιπόλα υπάρχουν πέντε « νόμοι » τής ανθρώπινης ηλιθιότητας. **Πρώτον**, πάντοτε και αναπόφευκτα όλοι υποτιμούν τον αριθμό τών ηλιθίων μέσα σε έναν πληθυσμό. **Δεύτερον**, η πιθανότητα κάποιος να είναι ηλίθιος είναι ανεξάρτητη από την χαμηλή ή υψηλή επίδοσή του σε οποιονδήποτε τομέα. Επιπλέον, το ποσοστό τών ηλιθίων είναι το ίδιο σε κάθε κοινωνική ομάδα. Όπως λέει ο Τσιπόλα, υπάρχουν ηλίθιοι τόσο μεταξύ στρατηγών όσο και μεταξύ καθηγητών πανεπιστημίου. **Τρίτον**, ηλίθιος είναι όποιος προκαλεί ζημιά σε άλλον άνθρωπο ή σε ομάδα ανθρώπων χωρίς να ωφεληθεί τίποτε ή παρ' ότι ζημιώνεται ο ίδιος. Ο Τσιπόλα κατασκευάζει μια τυπολογία με κριτήριο το ποιός προκαλεί ζημιά σε ποιόν και ποιός ωφελείται από την ζημιά. Ο ηλίθιος είναι ο ένας από τους τέσσερις τύπους ανθρώπων. Υπάρχουν άλλοι τρεις, δηλαδή ο ευφυής, ο ανήμπορος (ακριβέστερη μετάφραση από τα ιταλικά : φουκαράς) και ο κακοποιός (ακριβέστερη μετάφραση: ληστής. Η κατά τα άλλα καλή ελληνική μετάφραση πάσχει σε αυτά τα σημεία). Ο ευφυής με τις ενέργειές του ωφελεί τους άλλους και επίσης ωφελείται ο ίδιος. Ο φουκαράς ωφελεί μεν τους άλλους, αλλά ζημιώνεται ο ίδιος γιατί οι άλλοι τον εκμεταλλεύονται. Και ο ληστής ζημιώνει τους άλλους για να ωφεληθεί ο ίδιος. **Τέταρτον**, οι μη ηλίθιοι πάντοτε υποτιμούν τις ζημιογόνες δυνατότητες τών ηλιθίων. Ξεχνούν ότι ο συγχρωτισμός με ηλίθιους αποδεικνύεται ένα ηλίθιο λάθος. Και **πέμπτον**, οι πιο επικίνδυνοι άνθρωποι στον κόσμο είναι οι ηλίθιοι. Μάλιστα ο Τσιπόλα διατείνεται ότι οι ηλίθιοι είναι ομάδα πιο ισχυρή από την Μαφία και το « στρατιωτικό – βιομηχανικό πλέγμα ».

Ο Κάρλο Τσιπόλα δημοσίευσε σημαντικά βιβλία Οικονομικής Ιστορίας, αλλά κανένα τους δεν είχε την διάδοση τού δοκιμίου του για την ηλιθιότητα.

Ηλίθιες πράξεις Αν έπαυε κανείς να υπομειδιά διαρκώς κατά την ανάγνωση τού βιβλίου και σκεφτόταν τους πέντε «νόμους» τού Τσιπόλα, τότε θα μπορούσε να προβάλει τρεις αντιρρήσεις. Πρώτον, κατά τον συγγραφέα ο ηλίθιος διακρίνεται από τους υπόλοιπους με βάση ένα εξωτερικό κριτήριο: το αν ζημιώνει τόσο τους άλλους όσο και τον εαυτό του (ή έστω δεν τον ωφελεί). Αν και ο Τσιπόλα κάνει φευγαλέα αναφορά στο «γονίδιο τής ηλιθιότητας», δεν προτείνει κάποια εγγενή χαρακτηριστικά που έχουν οι ηλίθιοι και μόνον αυτοί και εξαιτίας τών οποίων προκαλούν ζημιές στους γύρω τους, χωρίς προσωπικό όφελος. Άλλωστε, το αν πράγματι επήλθε ζημιά σε αυτόν που ενήργησε και στους γύρω του είναι μια υποκειμενική κρίση η οποία μπορεί να μεταβάλλεται κατά μήκος τού χρόνου. Αν μικρή ζημιά σήμερα μπορεί να προκαλέσει μεγάλο όφελος για όλους σε μεταγενέστερο χρόνο, τότε ο ηλίθιος τού σήμερα μπορεί να αποδειχθεί ο προνοητικός τού αύριο ή ο διορατικός τού μεθαύριο. Δεύτερον, η ζημιά ή το όφελος δεν λογίζονται μονοδιάστατα. Κανείς δεν διαμορφώνει τη ζωή του μόνο με όρους ζημιάς – οφέλους. Μπορεί κάποιος να θεωρηθεί φουκαράς επειδή δεν τον ενδιαφέρουν τα προσωπικά οφέλη αλλά η επιτυχία τής παγκόσμιας επανάστασης ή η σωτηρία μετά θάνατον. Τρίτον, είναι εύλογο να παραδεχτούμε ότι υπάρχουν ηλίθιες πράξεις, όχι ηλίθιοι άνθρωποι. Δηλαδή η μονάδα ανάλυσης είναι η πράξη, όχι ο άνθρωπος. Ο Τσιπόλα δεν το δέχεται αυτό, επειδή κατατάσσει τους ανθρώπους σε έναν από τους τέσσερις τύπους με βάση τον σταθμισμένο μέσο όρο των πράξεών τους. Ωστόσο, όλοι μπορούμε να φερθούμε ηλίθια κάποιες φορές. Αυτό είναι κάτι που ομολογούμε συνήθως στον εαυτό μας σε στιγμές περισυλλογής. Η ηλιθιότητα εξαρτάται από τα πολιτισμικά συμφραζόμενά της. Δηλαδή, η κρίση εκείνου που φέρθηκε ηλίθια για τον εαυτό του, καθώς και η δική μας αποτίμηση τής πράξης του, επηρεάζονται από το τι θεωρείται ηλίθιο και τι όχι κατά περιόδους σε κάθε κοινωνία.

Δημοφιλή αποφθέγματα

Όταν υπάρχει κρίση, η ανάλυση με βάση χαρακτηρισμούς προσώπων είναι δημοφιλής. Ο Τσιπόλα γράφει ότι «σε μια χώρα που έχει πάρει την κάτω βόλτα το ποσοστό τών ηλίθιων είναι σταθερό, ωστόσο παρατηρείται μεταξύ αυτών που κατέχουν την εξουσία μια δραματική εξάπλωση τών ληστών με καλπάζουσα ηλιθιότητα... και μεταξύ όσων δεν μετέχουν στην εξουσία μια εξίσου ανησυχητική αύξηση τών φουκαράδων». Στα καθ' ημάς, είναι ευκολότερο για τους σχολιαστές τής κρίσης να προβαίνουν σε χαρακτηρισμούς των πρωταγωνιστών της παρά να ξεδιαλύνουν το κουβάρι που αποτελείται από κατασκευαστικά λάθη τής ευροζώνης, δομικές εθνικές παθολογίες, λαθεμένες αποφάσεις και συμπτώσεις γεγονότων. Κάτι τέτοιο σίγουρα δεν είναι διασκεδαστικό. Γι' αυτό, ας ξαναγυρίσουμε σε «νόμους» όπως π.χ. αυτόν του Χάνλντ (κατ' άλλους τού Χάινλαϊν) «ποτέ μην αποδίδεις στην κακοήθεια αυτό που εξηγείται επαρκώς με την ηλιθιότητα» και εκείνον τού Αλέξανδρου Δουμά υιού : «Προτιμώ τους κακοποιούς από τους ηλίθιους, γιατί οι κακοποιοί μερικές φορές ξεκουράζονται».

ΚΑΡΛΟ Μ. ΤΣΙΠΟΛΑ Οι βασικοί νόμοι τής ανθρώπινης ηλιθιότητας Μετάφραση Γιάννος Πολυκανδριώτης Εκδόσεις Κέδρος, 2012, σελ. 89.

Δια την αντιγραφή, Σωτηρόπουλος Δημήτρης, αναπληρωτής καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών.